

De Vrienden van de Plantentuin Gent

Bestuur 2011

Voorzitter

Paul Goetghebeur
Ledeganckstraat 35
9000 Gent
tel. 09-264 5055
fax 09-264 5073
Paul.Goetghebeur@telenet.be

Secretaris

Ferdinand Cobbaut
Fuchsiastraat 105
9000 Gent
tel. 0497-848882
Ferdinand.cobbaut@advalvas.be

Penningmeester

Léonard Cobbaut
Willy Maststraat 51
9032 Wondelgem

Leden

Harald Evrard, 9050 Gentbrugge
Cyrilla Gillis, 9940 Evergem
Hilde Mortier, 9051 Sint-Denijs-Westrem
Karel Reusens, 9051 Sint-Denijs-Westrem
Marie-Stéphanie Samain, 9820 Merelbeke
Em. Prof. P. Van der Veken, 9052 Zwijnaarde

Website

<http://www.plantentuin-gent.be> (Vrienden)
<http://www.plantentuin.ugent.be> (Plantentuin)

Bankrekening: IBAN- BE21 0011 1921 5403
BIC- GEBA BE BB

Juninummer: teksten ten laatste tegen 1 juni 2011 bij de redacteur

Leden ex officio

Prof. Dr. Paul Goetghebeur
Directeur, Plantentuin

Ing. Chantal Dugardin
Hortulana, Plantentuin
Ledeganckstraat 35
9000 Gent
tel. 09-264 5073
Chantal.Dugardin@UGent.be

De Vrienden van de Plantentuin Gent

Driemaandelijks tijdschrift

Jaargang 30 - nr. 1 - maart 2011

ISSN 0777 - 8821

Inhoud

Redactioneel	p. 2
Agenda 2011	p. 4
Piepkleine fietstocht in Sint-Denijs-Westrem en bezoek aan 2 tuinen	p. 5
Leupegem of een prachtig stukje Vlaamse Ardennen	p. 6
10 ^{de} Lentebeurs Plantentuin	p. 7
Hier komen de nieuwe Wilgen, Salicaceae novae ...	p. 8
Kleine rechtzetting	p. 13
L'Heure Verte	p. 14
Tien jaar later: de medicinale planten	p. 16
Hoe vind ik de naam van deze Esdoorn?	p. 23
Groene energie door duurzame technologie	p. 25
Recepten van de hapjes gegeven op de Algemene Vergadering van De Vrienden van de Plantentuin op 11/12/2010	p. 28
Lidgeld 2011	p. 33
Wat is het verschil tussen een palmboom en een vrouw?	p. 34
Op bezoek bij onze Waalse landgenoten	p. 38
Op bezoek bij onze Brusselse landgenoten	p. 40
Open tuinen Waasland	p. 48

Redactioneel

Beste Vrienden, en eveneens zeer gewaardeerde andere lezers,

Sinds kort beheerst de natuurramp in Japan ons « nieuws ». De kracht van het zeewater die de dichtbebouwde kustgebieden doordringt is onvoorstelbaar, en maakt ons zeer nederig. Op een persconferentie zondag zag ik de Japanse premier Naoto Kan spreken, gekleed in wat omschreven wordt als een werkmanspak, blauw met enkele insignes. En wat zie ik daar op het borstzakje, een welbekend teken, verschenen in ons tijdschrift, het juninummer van vorig jaar, nl. een familieschild dat een gestileerde *Paulownia* voorstelt. Planten zijn werkelijk overal aanwezig in ons leven !

Enkele weken geleden is er een nieuwe boom geleverd aan de Plantentuin, meer bepaald het Eikje dat zich bevond op het Gouden Leeuwplein, en dat daar omgeven was door een populaire ronde zitbank. Na enig aandringen van onze kant is door de Plantsoendienst beslist om een reddingspoging te wagen. Bij het uitgraven bleek dat het eikje geen diepe penwortel had kunnen vormen, waardoor de overlevingskansen na heraanplanten beduidend sterker werden. We wachten nog even af, hoe dit eikje zal reageren op haar nieuwe omgeving.

In de Victoriakas is in de loop van februari een *Amorphophallus* gaan bloeien, en trouwe bezoekers aan de Plantentuin zullen dat hebben gemerkt. De plant was op een verhoogje geplaatst, prominent in het zicht, en voorzien van een bordje met de nodige uitleg. Het ging niet om die grote stinker *Amorphophallus titanum*, die geregeld in het nieuws komt, maar om een kleinere soort, *Amorphophallus konjac*. Toch ook

heel mooi, van een bizarre soort schoonheid. Op de site van de International Aroid Society <http://www.roid.org> kan u in alle rust foto's van deze en talrijke andere soorten raadplegen. Mooie site, en interessant, zeker even kijken !

Een andere site die ik even wil voorstellen is die van The Plant List, www.theplantlist.org, een digitale lijst die alle namen van planten wereldwijd groepeert, samen met synoniemen en verwijzingen naar de literatuur. Een zeer interessant werkinstrument voor professionals, maar zeker ook bruikbaar voor de geïnteresseerde plantenliefhebbers.

Tot slot, nog dit. Het verschijnen van dit nummer is wat problematisch geweest, wegens de diefstal van de laptop uit mijn werkkamer, terwijl ik in een volgend lokaal even wat aan het bespreken was. De twee jonge diefjes lopen mij in de gang voorbij, met in hun rugzak de laptop (wat ik dan nog niet besef). Ik spreek ze aan op hun aanwezigheid, maar dan zetten ze het op een lopen, en ik kan ze niet meer inhalen.

En op die laptop stonden dus heel wat delen van dit boekje, in voorbereiding. Ik had wel nog een oudere versie thuis op een vaste pc, maar het heeft toch heel wat inspanningen en zoekwerk gevraagd om alle onderdelen te reconstrueren. Maar toch, mijn excuses voor de laattijdigheid, en ik zal proberen om mijn deur altijd te sluiten, zeker wanneer ik even verder in de gang een lokaal binnenga...

Uw redacteur
Paul Goetghebeur

Agenda 2011

April

- Zo 3 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin, thema: Smaak, geur en kleur in de Lente'
- Za 9 14u15 Piepkleine fietstocht in Sint-Denijs-Westrem en bezoek aan 2 tuinen
- Za 30 8u30 Bezoek plantenbeurs Aywiers en tuin in Waals-Brabant

Mei

- Zo 1 Erfgoeddag
- Zo 1 14u Leupegem

Juni

- 3 – 5 7u30 Tuinen ten zuiden en westen van Groot-Londen, Engeland
- Zo 5 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin, thema: vezelplanten
- Zo 19 9u Bezoek aan tuin en museum Van Buuren te Ukkel en Erasmushuis in Anderlecht

Juli

- Zo 3 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin, thema: vaste betrekkingen in de natuur
- 17 – 24 Gentse Feesten

Augustus

- Zo 7 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin, thema: smaak, geur en kleur in de zomer
- ? Trompenburg en Rotterdam

September

- Zo 4 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin, thema: verspreiding van zaden
- Za 10 Le jardin des cultures, Ancoisne FR., en Poperinge
- ? Campo Santo

Oktober

- Zo 2 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin, thema: de kleur en smaak in de herfst

November

- Zo 6 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin

December

- Za 10 14u30 Algemene Vergadering

Piepkleine fietstocht in Sint-Denijs-Westrem en bezoek aan twee tuinen

Zaterdag 9 april 2011

We komen om 14u15 samen aan het Borluutkasteel in Sint-Denijs-Westrem.

De eerste tuin die we bezoeken ligt in die omgeving.

Van haar tuin schrijft Anne-Catherine Platel:

Telkens m'n man, tuin- en landschapsarchitect, Hugo Vervondel met nieuwe klanten kennis maakt, hoor ik volgende zinnnetjes:

"je tuin moet het verlengde zijn van je woonkamer"

"je tuin moet een schilderij zijn, die buiten hangt"

"je tuin moet een rustpunt zijn, een geschenk om erin te mogen vertoeven, een blik naar de seizoenen, een lente-symfonie, een zomers salon, een herfst-sonate, een winters tafereel."

"Onze" tuin bestaat uit een kwekerij van vaste planten (voor gebruik bij de klanten), een inpotruimte, een serre voor zomerse tere planten zoals agapanthus, kleine lavendel, tijm enz. OF feestruimte, een oppervlakte waar struiken, bomen... worden gestockeerd, een moestuin met ideaal klein zwembad, douche en patio als thee-salonneke, een buitenhuisje, een dansterras en heerlijk, verborgen hoekjes voor kinderen, kleinkinderen.

Kortom, kom efkens meegenieten van onze tuin van H"Eden"!

Na het bezoek aan deze karakter-tuin fietsen we naar Hilde's "getemde wildernis" in het Leiepark.

In april geniet men in deze tuin van een niet te temmen feest van wit, blauw, geel en oranje. Het fluitenkruid is jong en fris. De hyacinthen beginnen te kleuren. De helleborussen bloeien al bijna twee maanden en hun zaaddozen tonen allerlei groene tinten.

Wolfsmelken in zachtgeel en oranje maken de tuin zonnig als wolken de hemel sluieren. De varens ontrollen hun blad. Vergeet-mij-nietjes en juddaspenning vullen alle lege plekjes. De koolwitjes en citroentjes dansen van vreugde in de zonneschijn. Alle bomen hebben frisgroen blad en de slakken hebben nog niet van alle hostas geproefd.

Hopelijk zullen we de lente letterlijk en figuurlijk kunnen smaken.

Na dit bezoek fietsen we (individueel) terug naar de parking of naar huis.

Praktisch:

Wanneer: zaterdag 9 april om 14u15.

Waar: afspraak, met fiets of auto rechtover het Borluutkasteel, Kleine Gentstraat 46, Sint-Denijs-Westrem.

Inschrijven: is noodzakelijk en kan tot 7 april bij Hilde of Karel via telefoon 09 222 73 72 of mail 'karel@aol.be'. Een bijdrage van 5 euro per persoon wordt ter plaatse geregeld.

Organisatie: Hilde Mortier.

Leupegem of een prachtig stukje Vlaamse Ardennen Zondag 1 mei 14 uur

Wat is er allemaal mis met onze aardbol en zijn klimaat?

Overstromingen, aardverschuivingen en zo meer...

Ook deze keer bleef Leupegem niet van de wateroverlast gespaard en dat vergt weer nieuwe inspanningen van Mens en Natuur om alles zo goed mogelijk te herstellen.

De natuur herstelt zich met hier en daar wat hulp zo goed het kan.

Voor de mens blijkt het moeilijker en vergt het heel wat meer inspanningen en aanpassingen.

Maar we hopen op beterschap.

De natuur en het landschap gaan bekijken en beleven in de Vlaamse Ardennen brengt steeds

verwondering en bewondering met zich mee. Ondanks alles.

En dat doen we naar jaarlijkse goede gewoonte in de mooiste periode van het jaar, de Lente.

Het wordt dus weer genieten van al het mooie dat de Vlaamse Ardennen ons te bieden hebben. Landschappelijk en inhoudelijk is er zo veel moois.

Voorzie : aangepaste kledij en vooral goed waterdicht en stevig schoeisel,

eventueel laarzen.

De wandeling kan hier en daar wat modderig zijn (bronnengebied) behalve na langere droogteperiode.

Practisch :

Vertrek van de wandeling op **zondag 1 mei om 14 uur**

Start van de wandeling op het De Sompelplein te Leupegem. (pleintje aan ex stationsgebouw)

Er is parkeerplaats op het pleintje.

Zorg jij voor een vrolijk zonnetje? Wij zorgen voor een boeiende namiddagwandeling.

Harald en Cyrilla

Gillis Cyrilla

Asschout 2, 9940 Evergem

10de Lentebeurs Plantentuin

Beste tuinliefhebber,

Op **zondag 1 mei** 2011 organiseren wij voor de tiende keer de Lentebeurs. De originele ruilbeurs groeide uit tot een niet-commerciële plantenbeurs.

De Lentebeurs valt ook dit jaar samen met de Erfgoeddag met als thema "Armoe troef".

Wist je dat men tijdens de tweede wereldoorlog bloembollen at? De aardappelziekte deed duizenden Ieren op de vlucht slaan voor honger en armoede.

Er zijn vier **gratis geleide wandelingen** (11u, 13u, 14.30u en 16.30u) over "Planten in tijden van schaarste en armoede". Tijdens de wandeling staan we stil bij een selectie van planten die een belangrijke rol speelden in tijden van schaarste.

Doorlopend kan je er ook genieten van een **hapje** en drankje.

Liefhebbers kunnen een stand bekomen in het Palmarium van de Plan-

tentuin. De **plantenbeurs** duurt van 10 u tot 18 u. Het aanvoeren van plantenmateriaal kan gebeuren vanaf 9 u. Tijdens de Lentebeurs is de tuin autovrij. Er kan geparkeerd worden op de parking van het Museumplein of in de parkeergarage van het ICC.

Aan de deelnemende standhouders wordt een bijdrage gevraagd van 5 euro voor een stand van 3 meter. Tafels en stoelen worden ter plaatse voorzien.

Indien u geïnteresseerd bent om deel te nemen, kunt u telefonisch of per email contact opnemen met Chantal Dugardin (gegevens op binnenkraft).

Het programma-overzicht is beschikbaar op de website: www.plantentuin.ugent.be.

We hopen u op 1 mei 2011 in de Plantentuin te mogen begroeten.

Hier komen de *nieuwe Wilgen*, of de *Salicaceae novae*...

Vooreerst wil ik graag aannemen dat zo ongeveer iedereen van onze leden (en daarnaast ook allen die een beetje in planten zijn geïnteresseerd) een wilg kunnen herkennen, is het niet? Zeker wanneer de welbekende wilgenkatjes verschijnen in de vroege lente (binnenkort, of wellicht reeds bij de lectuur van dit nummer) en dan op een zonnige dag de hongerige bijen voorzien van een "broodnodige" voorraad nectar en stuifmeel.

De eerste en eenvoudige stap in onze kennismaking met de familie volgt dan hier, want met name in het botanisch jargon worden "wilgen" aangeduid als soorten van het genus ("geslacht") *Salix*. En dat genus *Salix* behoort tot de Wilgenfamilie, wereldwijd bekend als **Salicaceae**. Een tweede en zeker even bekend genus Populier (*Populus*) is altijd (en zeer terecht) aangenomen als een nauwe verwant van de Wilgen. Met andere woorden, de situatie is helder en klaar, de Wilgenfamilie is samengesteld uit twee genera ("geslachten"), Wilg en Populier, beide zeer

goed gekarakteriseerd door de eenvoudig gebouwde, aarvormige bloemgestellen, bekend als de “echte” katjes. De soorten zijn gewoonlijk tweehuizig : alle individuen zijn eenslachtig, met andere woorden, de ene boom draagt enkel mannelijke katjes, de andere boom draagt enkel vrouwelijke katjes. Bij beide types van bloemen worden insecten gelokt door nectarklieren, bij de mannelijke katjes daarenboven nog door een extra aanbod van overvloedig pollen.

Deze twee genera zijn over het algemeen zeer goed herkenbaar en onderscheidbaar. Wilgen hebben eerder smalle, langwerpige bladeren, waarvan de rand vaak ingerold is. De takken eindigen “blind”, de eindknop is weinig of niet ontwikkeld, en in de volgende lente neemt de hoogste zijknop de groei over : sympodiale groei. Populieren daarentegen hebben (veel) bredere bladeren, waarvan de randen vaak teruggedroogd zijn, en bij bepaalde groepen is de bladsteel opmerkelijk lateraal afgeplat. Hier is de eindknop wel goed ontwikkeld, en zet in de volgende lente de groei verder : monopodiale groei.

Maar nu moeten we even een heel grote stap nemen, want de klassieke omschrijving van de familie blijkt nu duidelijk veel te beperkt, zoals recent aangetoond bij meerdere moleculaire analyses (zie verder). En we komen daarbij terecht in een bepaald scenario, welbekend bij meerdere andere families : het Eurocentrisme.

De botanische wereld is aan ons (en iets later aan de rest van wereld) geopenbaard in de 18de en 19de eeuw vanuit enkele Europese onderzoekscentra, met letterlijk Europa als centrum. Wilgen en populieren vormen bijvoorbeeld in de noordelijke hemisfeer een bijzonder eenvoudig te herkennen eenheid, een familie Salicaceae of Wilgenfamilie dus, zonder duidelijke link naar andere families. Andere, gelijkaardige voorbeelden zijn de Viooltjesfamilie (Violaceae), de Esdoornfamilie (Aceraceae), de Paardenkastanje familie (Hippocastanaceae), de Lindefamilie (Tiliaceae).

Wat is hier aan de hand ?

Het gaat in elk van deze voorbeelden om genera (“geslachten”) die door een duidelijk en eenvoudig herkenbaar kenmerk meteen opvallen en zich sterk onderscheiden, waardoor ze in de oudere classificaties op een hoge rang werden geplaatst, meer bepaald op de rang van familie. Concreet : de Wilgenfamilie met de speciale katjes, de Viooltjesfamilie met de typische bloemen, de Esdoornfamilie met de ge-

vleugelde vruchten, de Paardenkastan Jefamilie met de opvallende bladeren en stekelige vruchten, en tenslotte de Lindefamilie met de karakteristieke vleugels op het bloemgestel. Deze morfologische verschillen blijken nu zéér overgewaardeerd, omdat ze eigenlijk slechts berusten op een zeer smalle genetische basis. Met andere woorden, ze vallen erg op, maar eigenlijk stellen ze niks voor, of met een oud, agrarisch spreekwoord, veel geblaat, weinig wol. Tijdens de geleidelijke ontdekking van de rijke tropische flora moest het Eurocentrische beeld van veel geslachten en families sterk worden bijgesteld en verruimd. Bijgevolg worden nu in de Viooltjesfamilie ook bomen uit de tropische regenwouden van Guyana ondergebracht, de Esdoornfamilie en de Paardenkastan Jefamilie zijn nu opgenomen in de Zeepbesfamilie (Sapindaceae), en de Lindefamilie vormt nu een klein onderdeel van de grote Kaasjeskruidfamilie (Malvaceae).

Bij de Wilgenfamilie is de situatie nog iets anders, zoals ik hierna probeer aan te tonen.

Er is (was !) namelijk de familie **Flacourtiaceae**, een familie met voornamelijk tropische vertegenwoordigers, maar ook met enkele soorten van genera uit min of meer gematigde gebieden. In onze Plantentuin zijn de volgende geslachten (genera) vertegenwoordigd :

- *Azara*, met meerdere soorten en exemplaren in het Arboretum Amerika en de Mediterrane tuin, maar hierbij wil ik vooral de aandacht vestigen op de naar vanille geurende soort *Azara microphylla*, een intussen flinke boom, die in de lente onze Mediterrane vallei vult met haar sterk parfum,

- *Idesia polycarpa*, met een soms gebruikte Nederlandse naam, Oranjesbes, aanwezig in het Arboretum Azië en met nog enkele exemplaren in de reserve (deze soort is tweehuizig, en daarom is aanplanten van meerdere exemplaren wenselijk),

- *Poliathyrsis sinensis*, een zeldzaam aangeplante maar toch fraaie en eerder kleine boom, in het Arboretum Azië, vlakbij onze prachtige *Cornus controversa*.

Er is dan nog eentje in de reserve, en die plant wordt voorlopig nog beschut gehouden, omdat over de winterhardheid van deze *Carrierea calycina* niet voldoende bekend is.

Tenslotte kan u ook nog twee soorten vinden onder glas, met name 1) de Zuid-Afrikaanse *Dovyalis caffra* in de tropische kas (was onder een

foute naam aanwezig, en moet eigenlijk worden verplaatst naar de subtropische kas), en 2) een Aziatische soort, *Scolopia oldhamii*, die recent in de subtropische kas (afdeling Azië) is uitgeplant.

Deze "familie" was al lange tijd gekend als "onherkenbaar", en bomen of struiken uit tropische gebieden zonder opvallende kenmerken werden gemakshalve vaak in de map "Flacourtiaceae, ongedetermineerd" geplaatst. En eigenlijk groeide het besef dat deze familie een allegaartje voorstelde van onderling niet zo nauw verwante genera. Maar bij gebrek aan duidelijke argumenten bleef de situatie gehandhaafd, tegen beter weten in.

Dankzij nieuwe technieken, zoals vergelijkende sequentie-analyse van het DNA (de volgorde van baseparen in het genoom van de kern, de chloroplast, of het mitochondrion) komen nu een massa nieuwe gegevens beschikbaar voor een verwantschapsanalyse (een fylogenetische analyse). En daaruit blijkt nu duidelijk dat deze familie Flacourtiaceae inderdaad een bonte mix is van meerdere evolutionaire lijnen, die geen gemeenschappelijke oorsprong bezitten. Bijgevolg wordt deze "familie" nu opgesplitst in een aantal afzonderlijke evolutionaire takken, en elk van deze takken wordt ofwel aangesloten bij een bestaande familie ofwel erkend als een afzonderlijke familie. Voor de volledigheid wil ik graag even het lijstje opsommen van deze splitsingsproducten (houd u goed vast !): Achariaceae, Aphloiaceae, Berberidopsidaceae, Celastraceae, Gerrardinaceae, Lacistemataceae, en tenslotte de Salicaceae, onze welbekende Wilgenfamilie die uitgebreid is tot ongeveer 55 genera, de meeste uit de vroegere Flacourtiaceae.

Hoe komen deze ex-Flacourtiaceae nu terecht in onze Wilgenfamilie ? Ten eerste, van deze 50+ genera blijkt nu duidelijk dat ze samen een aparte entiteit vormen, een eigen evolutionaire eenheid (= "cladon") binnen de oude Flacourtiaceae, en – belangrijk – het genus *Flacourtia* behoort tot deze groep.

Ten tweede is nu duidelijk aangetoond dat deze groep zeer nauw verwant is met de Wilgenfamilie, waardoor een samengaan van deze twee groepen aangewezen is. Aan deze nieuwe entiteit (Wilgenfamilie s.s., samen met de 50+ genera, inclusief *Flacourtia*) moet een naam worden gegeven, en daarbij moet de regel van de prioriteit worden gevolgd. Twee familienamen treden met elkaar in concurrentie, nl. Salicaceae en Flacourtiaceae. De eerste is gepubliceerd in 1815, de tweede negen jaar

later in 1824, met andere woorden, deze nieuwe entiteit krijgt de naam Salicaceae ! En wat meer is, de naam Flacourtiaceae verdwijnt, deze familie is dus letterlijk opgelost.

Bij het voorbereiden van deze tekst werden diverse oudere bronnen geraadpleegd om even te controleren wat zij meenden over de relatie Flacourtiaceae en Salicaceae, en tot mijn grote verbazing lees ik in een pre-moleculaire bron een zeer duidelijke mening, in een stevig boek van de fenomenale Arthur Cronquist (1981 : 435) :

“If one extrapolates backward from the Salicaceae to the hypothetical ancestral type ..., one arrives at a group ... near the Flacourtiaceae. The Flacourtiaceae have indeed often been cited as possible or probable allies of the Salicaceae, and Takhtajan emphasizes that *Idesia* and related genera of the Flacourtiaceae are particularly suggestive of the Salicaceae. It is interesting and perhaps significant that salicin, which is widespread in the Salicaceae, also occurs in *Idesia* and a few other Flacourtiaceae but is known almost nowhere else.. Furthermore, *Idesia* and the Salicaceae play host to similar rust fungi, belonging to the genus *Me-lampsora*.

We lezen hier inderdaad twee sterke argumenten die de nauwe relatie tussen de Wilgenfamilie en (een deel van) de Flacourtiaceae aantonen, 1) de gedeelde aanwezigheid van de zeldzame molecuule salicine, en 2) het gemeenschappelijke “bezit” van dezelfde parasiet, een soort roestzwam. Dit laatste staat bekend als de regel van Fahrenholz, die stelt dat de fylogenie van parasieten grotendeels convergent is met de fylogenie van hun gastheren.

Uitsmijter : het mysterie van een Mexicaanse boom

Tijdens een van haar botanische reizen naar Mexico werd Marie-Stéphanie Samain geconfronteerd met herbariummateriaal van een vreemde, ongeïdentificeerde boom met bloemgestellen die wel wat leken op die van een soort uit de Peperfamilie (Piperaceae). Moleculaire analyse van enkele fragmenten leverde niets op, het bladmateriaal was blijkbaar te oud, het DNA te fel gedegeneerd. Maar de onzekerheid bleef knagen, en in het begin van dit jaar kon een bezoek aan de vindplaats worden opgenomen in het geplande reisschema. Met talrijke fo-

to's (zie onze titelplaat), bloemen, vruchten, vers bladmateriaal zouden we nu ongetwijfeld kunnen overgaan tot een identificatie van deze wel zeer vreemde boom. De moleculaire analyse bleef zeer moeilijk, en zelfs na meerdere en intense pogingen kon geen opheldering worden gebracht.

En dan kwam onze expert plantenidentificatie te voorschijn, Jan De Langhe. De fotoreeks van de levende plantendelen werd getoond, met de verspreide, gaafrandige bladeren en hun drie sterke nerven, de zeer kleine bloemen met amper herkenbare bloemdelen, en de openspringende doosvruchten met drie kleppen waarin een groot aantal kleverige zaadjes. En Jan heeft deze plant herkend !

Het lang verwachte antwoord is *Lunania mexicana*, een soort uit de verdwenen familie Flacourtiaceae, nu opgenomen in de familie Salicaceae, nogmaals een nieuwe wilg !

De foto op de titelplaat kan u gemakkelijk vergelijken met talrijke foto's op het internet, door in de zoekfunctie de wetenschappelijke naam in te tikken als "lunania mexicana" (zeer belangrijk : de aanhalingstekens !), en dan komt u inderdaad terecht bij een reeks zeer overtuigende en gelijkaardige foto's...

Paul Goetghebeur

Kleine rechtzetting

Bij het printen van de etiketten voor de zaadzakjes is een foute nummering gebruikt. Sommige leden ontvingen hierdoor andere zaden dan ze hadden gevraagd.

Onze excuses hiervoor. De namen op de zakjes zijn wel correct. Wie toch graag andere zaadjes wil, kan deze vóór 15/4 komen ruilen (afhankelijk van de beschikbaarheid). We spreken af op maandagmiddag om 14 u aan de luifel.

L'Heure Verte

Het is bijna donker, de overgang van de dag in de nacht.

En, l'Heure Verte zo je wil.

De vrouwentongen verdwijnen achter de gordijnen.

De glazen worden gevuld – geen absint weliswaar – maar toch, ze worden gevuld.

We nemen de pen ter hand.

U gelooft het nooit, maar onze laatste palaver – in de Méditerranée van de Plantentuin – ging toch wel over de querzone zeker. Neen, dit is geen aanvalstechniek van de Taliban of een nieuwe benaming voor de sperperiode bij de solden. Neen, dit is een botanische term van een zodanig, zeg maar abstract niveau, dat u nu best ook een glaasje vult vooraleer u verder leest in dit excerpt uit de *haute morphologie*.

Zo stelt Paul Goetghebeur het in zijn cursus onder het hoofdstuk *Morfologie van het blad*:

“Een querzone van een blad is de plaats waar de bladranden samenkomen of uiteenwijken. Bij het samenkomen van de twee bladranden verdwijnt de bladbovenzijde, en daarboven is het zichtbare deel van het blad enkel opgebouwd uit de bladonderzijde.

Een bijzonder duidelijk voorbeeld is goed waarneembaar bij bladeren van Sansevieria.”

Sansevieria! Onze eigenste vrouwentongen!

Vul nóg maar eens het glas.

We schuiven de gordijnen open voor een nader onderzoek, hét proefondervindelijk bewijs.

Inderdaad, het topje van elk vrouwentongenblad is rolronde toe. Daar zien we dus enkel de bladonderzijde. De querzone is die plaats waar je de binnenzijde net niet meer ziet, ze verdwijnt. Vandaar dat Paul de querzone ook het verdwijnpunt noemt. Zie foto 1.

U bent meer vertrouwd met de querzone dan u denkt.

Bijvoorbeeld de Nepenthes-soorten in onze Victoriakas, ze hebben 3 querzones. De meest duidelijke is daar waar de gevleugelde bladsteel

overgaat in een rank. De tweede is daar waar de rank overgaat in de beker. De derde (voor gevorderden) is daar waar het dekseltje overgaat in een rolrond toegegroeid bladuiteinde. Zie foto 2.

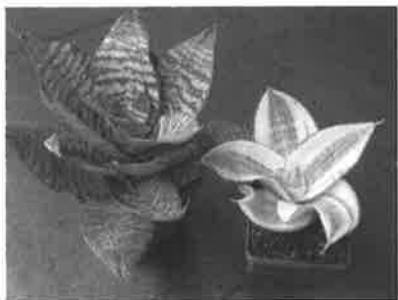

Foto 1
Sanseveria sp. - Querzone

Foto 2
Nepenthes sp. - Querzones

Maak zelf uw eigen querzone.

Om helemaal in de vrouwentongen-analogie te blijven, kan u het ook met uw eigen tong proberen. Sommige mensen kunnen immers een gootje maken met de tong, zodanig dat – net voor de punt van de tong – de randen samenkomen. Et voilà, daar hebt u uw eigen querzone.

Hoog tijd om de gordijnen te sluiten!

Marc Libert - Hilde Van Crombrugge

op spillebenen

eenzame blauwe reiger

aan de Leiekant

Gilberte

Tien jaar later : de medicinale planten

Zoals beloofd vervolgen we verder het overzicht van de nieuwe of vernieuwde afdelingen in onze Plantentuin. Na de drie delen van het Arboretum in 2010 volgen in dit lopende jaar enkele andere buitenafdelingen.

In de loop van de voorbije tien jaar is ook de afdeling *Medicinalia* grondig herwerkt, vooral door de stevige inzet en de uitgebreide voorkennis van een van onze tuingidsen, Hilde Van Crombrugge. De vroegere systematische indeling (die trouwens niet goed kon worden volgehouden) is verlaten voor een meer praktisch gerichte benadering. Nu staan de c.140 planten (in van jaar tot jaar wisselende aantallen) gegroepeerd naar het type orgaan dat gebruikt wordt bij het bereiden van de geneesmiddelen, zoals wortel, rizoom, stengel, blad, bloem, vrucht, in de brede zin.

In de lijst hieronder zijn de planten in alfabetische volgorde naar hun wetenschappelijke naam geordend. Sommige soorten beschikken niet over een Nederlandse naam, en bij opzoekingswerk op internet kan u veel efficiënter gebruik maken van deze Latijnse namen. Vaak hangt ook een mooie, interessante of veelzeggende en soms zeer boeiende geschiedenis vast aan deze Latijnse namen...

Opnieuw is een kleine selectie gemaakt van enkele planten, waarover ik kort een verhaal wil vertellen.

Acorus calamus Kalmoes

Deze plant werd tot de jaren 1980 meestal in de Aronskelkfamilie (Araceae) geplaatst, omwille van de gelijkenis inzake bloemgestel, nl. de dikke bloeikolf waarop de talrijke kleine bloemetjes spiralig staan ingeplant. Geleidelijk werden echter de talrijke verschillen bekend, zoals de zijdelings afgeplatte bladeren (nooit aanwezig in de Araceae), de sterke geur van eterische olie die deze plant verspreid bij kneuzen (nooit aanwezig in de Araceae), en het merkwaardige opgerichte "schutblad", dat qua vorm en structuur eveneens zeer sterk afwijkt van dat bij de Aronskelken. En nu beschikken we daarenboven over een zeer krachtige analysetechniek, de vergelijkende sequentieanalyse van het genoom, of met andere woorden de volgorde van de 4 letters van de genetische code. En wat blijkt hieruit ? Deze Kalmoes is de recente vertegenwoordiger

van de oudst afgesplitste tak van de Monocotylen, of zoals dat nu vaak wordt uitgedrukt : Kalmoes is de zustergroep van alle andere Monocotylen.

Artemisia annua Zomeralsem

Uit de Latijnse naam halen we twee gegevens. Ten eerste deze soort behoort tot het genus ("geslacht") *Artemisia* of Alsem, en ten tweede het gaat om een eenjarige soort (soortaanduiding "*annua*"). De meeste (alle ?) soorten van dit geslacht verspreiden een sterke geur, en bv. Dragon is een van die vele soorten, nl. *Artemisia dracunculus*. Dit genus behoort tot de Asterfamilie (Asteraceae), goed bekend als de Composietenfamilie, wat verwijst naar de kenmerkende "samengestelde" bloemgestellen, de hoofdjes met hun meestal talrijke kleine bloemen verscholen achter de vele omwindselbladeren. De meeste soorten (alle ?) van dit genus laten hun fletse, ongekleurde hoofdjes hangen, enigszins ongewoon in deze familie, en dat heeft te maken met hun strategie voor bestuiving. De pollenkorrels worden door windbewegingen uit de hoofdjes geschud, en dan verder door de wind verspreid.

De belangstelling voor deze soort uit gematigd Azië heeft te maken met de opmerkelijke anti-malaria eigenschappen die recent zijn herontdekt, meer bepaald het bestanddeel artemisinine en de genetische controle over de aanmaak ervan worden nu grondig bestudeerd.

Calendula officinalis Tuingoudsbloem

Een tweede soort van de Asterfamilie, maar een met duidelijk insectenbestuiving : opgerichte hoofdjes, en bloemen met felle kleuren. De randbloemen zijn vrouwelijk, en hun kroon is uitgroeid tot een zeer korte buis met daarop een lange straal met aan de top drie tandjes (= de top van de drie uitgroeide kroonbladen). De centrale bloemen zijn (lijken ?) tweeslachtig, maar groeien later niet uit tot vruchten ! Enkel de vrouwelijke straalbloemen zullen we na de bloei terugvinden, uitgroeid tot grote, min of meer gekromde vruchten (met opvallend verschillende vormen).

Catharanthus roseus Roze maagdenpalm

De beroemdste plantkundige aller tijden, Carl Linnaeus, gaf deze plant de naam *Vinca rosea* L. in 1759. En inderdaad, op het eerste zicht lijkt deze plant op de welbekende Kleine maagdenpalm, *Vinca minor* (cf. ook de

Nederlandse naam !). Toch zijn er ook duidelijke verschillen (enfin, voor plantkundigen dan toch), zoals de zittende helmknoppen (niet gesteeld zoals bij *Vinca*), zonder aanhangsel aan de top (met sterk ontwikkeld aanhangsel bij *Vinca*). In 1837 beschreef George Don voor deze (en nog een andere) soort een nieuw genus, en maakte de nieuwe combinatie *Catharanthus roseus* (L.) G.Don.

Deze George Don jr was een Schots botanicus (1798-1856), en zoon van George Don sr., hoofdtuinier in de plantentuin van Edinburgh. De zoon was de eerste professionele verzamelaar uitgestuurd door de Horticultural Society of Londen (later : de RHS), om nieuwe planten te gaan zoeken in tropisch West-Afrika, Brazilië, West-Indië, en Noord-Amerika.

Cichorium intybus Wilde *cichorei*

En hier is dan soort nummer drie van de Asterfamilie, met opnieuw een andere bouw van de hoofdjes. Bij deze soort zijn de hoofdjes uniform opgebouwd, uit allemaal gelijke bloemen, nl. lintbloemen. Deze lintbloemen zijn gewoonlijk tweeslachtig, en hun kroon is in eerste instantie uitgegroeid tot een lange buis, die echter aan één zijde open is met een lange overlangse spleet. Wanneer de bloem volgroeid is en klaar voor de bestuiving, dan valt deze buis open langs deze spleet en wordt dan een lintbloem, met 5 tandjes aan de top (= de toppen van alle vijf kroonbladen). In het centrum blijven dan toch nog buisjes rechtop staan, maar dat zijn de buisjes gevormd door de vijf met elkaar vergroeide helmknoppen, die zorgen voor een zeer bijzondere wijze van bestuiving (waarvoor een moeilijke, maar prachtige term wordt gebruikt : secundaire pollenpresentatie !).

Ephedra distachya

Dit is een mooi voorbeeld van een bezemplant, een groeivorm waarbij de stengels sterk vertakt zijn in veel gelijkwaardige en eerder dunne, stijve zijtakken, en met de bladeren sterk verkleind waardoor ze maar amper herkenbaar zijn. Maar deze plant is daarnaast wel zeer ongevoon, en uitzonderlijk, het is een van de drie genera ("geslachten") die een bijzondere groep van Naaktzadigen vormen, de Gnetopsida. Bij de "bloei" worden kleine mannelijke en/of vrouwelijke structuren gevormd, die een heel klein beetje op echte bloemen beginnen te lijken, maar waarbij de naakte zaadknoppen, en dus later de naakte zaden in-

derdaad niet bedekt zijn door de vruchtbladen van de Bedektzadigen. Zoals alle Naaktzadigen vormen ze geen vruchten, maar enkel naakte, onbedekte zaden.

Gaultheria procumbens

"Schijn bedriegt" kunnen we hier als intro plaatsen. Want deze lage kruiper draagt gedurende een groot deel van het jaar vuurrode "bessen", die niet zijn wat ze lijken. Wat is hier aan de hand ? Na de bloei groeit het vruchtbeginsel uit tot een vrucht, zoals het hoort, maar deze vrucht is een droge vrucht, een doosvrucht. Deze wordt echter zeer dicht omgeven door de mee uitgroeiende en vlezig opzwellende en rood-verkleurende kelk, die uiteindelijk samen met de daarin opgesloten droge vrucht een uitmuntende imitatie maakt van een zeer aantrekkelijke "bes". Onder de vrucht zien we op de bloemsteel nog een aantal kleine blaadjes, die dicht tegen de vrucht liggen, en als bracteolen worden aangeduid.

Nog een ander gegeven, dit is een van de vele planten die wintergroenolie produceren, met de zeer kenmerkende geur van methylsalicilaat.

Papaver somniferum Slaapbol

Een zeer mooie papaver, met prachtige kleurencombinaties, en waarbij zeer veel en zeer verschillende cultivars zijn geselecteerd. Het is een snel groeiende soort, die niet te veel eisen stelt aan zijn bodem of omgeving, en de bron vormt van de bekende/beruchte opium, morfine en heroïne. Onlangs heb ik een artikel gelezen over de impact van deze teelt op het leven van de boeren in Afghanistan, en dan meer bepaald van oorlogsweduwen voor wie deze teelt hun enige bron van inkomsten is... Oorlog, geen goede zaak voor de kleine mens.

Rosmarinus officinalis Rozemarijn

Wat is het verband tussen *Rosmarinus*, *Perovskia* en *Salvia* ?

Deze drie genera ("geslachten") behoren alledrie tot de Lipbloemenfamilie (Lamiaceae), kenmerkend met hun bloemkroon vergroeid, en meestal tweelippig opgebouwd, waarbij een duidelijke bovenlip en onderlip. Verder worden ze ondergebracht in de Nepetoideae, de onderfamilie van *Nepeta*, Kattenkruid. Maar daar vallen ze meteen op door een bijzonder kenmerk, nl. deze planten hebben slechts twee goed ontwikkelde

meeldraden (terwijl de meeste Lamiaceae vier goed ontwikkelde meeldraden bezitten).

Recent is duidelijk geworden dat het reuzengeslacht *Salvia* (c. 900 soorten) heterogeen is, en minstens uit twee (wellicht drie) evolutionaire lijnen bestaat, die echter een convergente evolutie veronen inzake bouw van de meeldraden. En *Rosmarinus* + *Perovskia* zouden samen de zustergroep vormen van de evolutionaire tak van de Oude Wereld. Met andere woorden, onze Rozemarijn is nauwer verwant met de Europese & Aziatische & Afrikaanse *Salies*, dan deze *Salies* met hun Amerikaanse “zusjes”. Tja.

Silybum marianum Mariadistel

Bij bloei is dit een waarlijk indrukwekkende verschijning : groot, breed, en met enorme, zeer opvallend wit-gemarmerde bladeren. De hoofdjes zijn omgeven door stevig gewapende omwindselbladen, die ook aanwezig blijven in volle ornaat rond de vruchtzettende hoofdjes : benaderen op eigen risico ! Maar er is één klein probleem, de plant is meestal tweejarig, en het is een heel gedoe om elk jaar voldoende jonge én bloeirijpe planten samen in het perk te houden.

De lijst met planten in de Medicinale Tuin (2011)

<i>Achillea millefolium</i>	Asteraceae	Gewoon duizendblad
<i>Aconitum napellus</i>	Ranunculaceae	Blauwe monnikskap
<i>Acorus calamus</i>	Acoraceae	Grote kalmoes
<i>Agrimonia eupatoria</i>	Rosaceae	Gewone agrimonie
<i>Allium sativum</i>	Alliaceae	Knoflook
<i>Althaea officinalis</i>	Malvaceae	Heemst
<i>Anethum graveolens</i>	Apiaceae	Dille
<i>Armoracia rusticana</i>	Brassicaceae	Mierik
<i>Artemisia absinthium</i>	Asteraceae	Absintalsem
<i>Artemisia annua</i>	Asteraceae	Zomeralsem
<i>Asparagus officinalis</i>	Asparagaceae	Asperge
<i>Atropa belladonna</i>	Solanaceae	Wolfskers

<i>Buxus sempervirens</i>	Buxaceae	Gewone buxus
<i>Calendula officinalis</i>	Asteraceae	Tuingoudsbloem
<i>Capsicum annuum</i>	Solanaceae	Spaanse peper
<i>Catharanthus roseus</i>	Apocynaceae	Roze maagdenpalm
<i>Chelidonium majus</i>	Papaveraceae	Stinkende gouwe
<i>Cichorium intybus</i>	Asteraceae	Wilde cichorei
<i>Colchicum autumnale</i>	Colchicaceae	Herfsttijloos
<i>Convallaria majalis</i>	Ruscaceae	Meiklokje
<i>Cynara scolymus</i>	Asteraceae	Artisjok
<i>Datura stramonium</i>	Solanaceae	Doornappel
<i>Digitalis lanata</i>	Plantaginaceae	Wollig fingerhoedskruid
<i>Digitalis purpurea</i>	Plantaginaceae	Gewoon fingerhoedskruid
<i>Dryopteris filix-mas</i>	Dryopteridaceae	Mannetjesvaren
<i>Ephedra distachya</i>	Ephedraceae	
<i>Equisetum arvense</i>	Equisetaceae	Heermoes
<i>Filipendula ulmaria</i>	Rosaceae	Moerasspirea
<i>Fumaria officinalis</i>	Papaveraceae	Gewone duivenkervel
<i>Gaultheria procumbens</i>	Ericaceae	
<i>Humulus lupulus</i>	Cannabaceae	Hop
<i>Hydrastis canadensis</i>	Ranunculaceae	
<i>Hyoscyamus niger</i>	Solanaceae	Bilzekruid
<i>Hypericum perforatum</i>	Hypericaceae	Sint-Janskruid
<i>Juniperus communis</i>	Cupressaceae	Gewone jeneverbes
<i>Lavandula angustifolia</i>	Lamiaceae	een Lavendel
<i>Leonurus cardiaca</i>	Lamiaceae	Hartgespan
<i>Linum usitatissimum</i>	Linaceae	Vlas
<i>Lobelia inflata</i>	Campanulaceae	Blaaslobelia
<i>Malva sylvestris</i>	Malvaceae	Groot kaasjeskruid
<i>Mandragora officinalis</i>	Solanaceae	Alruin
<i>Melissa officinalis</i>	Lamiaceae	Citroenmelisse
<i>Mentha x piperita</i>	Lamiaceae	Pepermunt
<i>Nicotiana tabacum</i>	Solanaceae	Tabak
<i>Ononis spinosa</i>	Fabaceae	Kattendoorn

<i>Paeonia officinalis</i>	Paeoniaceae	een Pioen
<i>Papaver somniferum</i>	Papaveraceae	Slaapbol
<i>Persicaria bistorta</i>	Polygonaceae	Adderwortel
<i>Petroselinum crispum</i>	Apiaceae	Tuinpeterselie
<i>Plantago arenaria</i>	Plantaginaceae	Zandweegbree
<i>Podophyllum hexandrum</i>	Berberidaceae	een Voetblad
<i>Potentilla anserina</i>	Rosaceae	Zilverschoon
<i>Potentilla reptans</i>	Rosaceae	Vijfvingerkruid
<i>Quercus frainetto</i>	Fagaceae	Hongaarse eik
<i>Rheum officinale</i>	Polygonaceae	een Rabarber
<i>Rosmarinus officinalis</i>	Lamiaceae	Rozemarijn
<i>Salvia officinalis</i>	Lamiaceae	Echte salie
<i>Sanicula europaea</i>	Apiaceae	Heelkruid
<i>Silybum marianum</i>	Asteraceae	Mariadistel
<i>Solidago virgaurea</i>	Asteraceae	Echte guldenroede
<i>Tanacetum parthenium</i>	Asteraceae	Moederkruid
<i>Tanacetum vulgare</i>	Asteraceae	Boerenwormkruid
<i>Taraxacum officinale</i>	Asteraceae	een Paardenbloem
<i>Trigonella foenum-graecum</i>	Fabaceae	Fenegriek
<i>Tropaeolum majus</i>	Tropaeolaceae	Oost-Indische kers
<i>Vaccinium myrtillus</i>	Ericaceae	Blauwe bosbes
<i>Valeriana repens (officinalis)</i>	Valerianaceae	Echte valeriaan
<i>Veratrum album</i>	Melanthiaceae	Witte dodenwaard
<i>Vinca minor</i>	Apocynaceae	Kleine maagdenpalm
<i>Viola odorata</i>	Violaceae	Maarts viooltje

Hoe vind ik de naam van deze Esdoorn ?

Sinds enige tijd kunnen wij rekenen op de expertise van een eminente dendroloog, Jan De Langhe, die verbonden is aan de Universiteit Gent, meer bepaald als expert plantentidentificatie bij de Plantentuin.

Reeds sinds jeugdige leeftijd had Jan een levendige belangstelling voor de natuur, en onder andere heeft hij een onwaarschijnlijk brede kennis van bomen en struiken opgebouwd. Geleidelijkaan heeft hij zijn kennis gebruikt om determineersleutels te maken voor bepaalde groepen van houtige gewassen, en meer bepaald *vegetatieve* sleutels, dus gebruik makend van kenmerken bij bladeren en takken.

Dit laatste is belangrijk. Veel "professionele" sleutels in flora's en grote standaardwerken maken frequent gebruik van *generatieve* kenmerken (van bloemen en vruchten), omdat deze vaak erg duidelijk werken en zeer goede kenmerken leveren om planten te herkennen. Een groot nadeel is echter dat deze structuren maar zelden in goede conditie aanwezig zijn, ontbreken gedurende een groot deel van het jaar, en soms wel erg klein zijn waardoor waarnemingen fel worden bemoeilijkt.

Daarom : vegetatieve sleutels. Het vergt een beetje aanpassing, de gebruiker moet vertrouwd geraken met de termen, maar deze sleutels zijn reeds herhaaldelijk "getest ook op mensen". Niet-kenners zijn met deze sleutels losgelaten op bomen en struiken zonder naam, en daarbij kwamen inderdaad veel problemen aan het licht. Door herformuleren en herschikken zijn de sleutels in de nieuwere versies merkkelijk verbeterd. Daarnaast worden de sleutels permanent bijgewerkt, wanneer betere kenmerken worden opgemerkt, of door beschikbaar komen van nog niet opgenomen soorten : een nooit eindigend groeiproces !

De eerste reeks

Op het volgende adres zijn de eerste drie sleutels momenteel beschikbaar (in een oudere versie weliswaar) :

www.henriettesherbal.com/botany/index.html

De sleutels werken op de klassieke manier dichotoom, u moet een keuze maken tussen twee mogelijkheden, en dan verder gaan naar het aangeduide nummer, ofwel komt u terecht op een naam. Deze namen zijn daarbij doorklikbaar (zéér handig), en dan komt u terecht op een scan

van (meestal) vers materiaal van de betreffende soort. De scans worden getoond in klein formaat, maar wanneer u onderaan rechts op *original* klikt, dan komt de scan in volle glorie beschikbaar.

U kan de figuren ook zelf doorbladeren, in alfabetische volgorde, en dan genieten van de veelheid aan vormen, en de soms prachtige details die op de takken en bladeren zichtbaar worden.

De nieuwere, bijgewerkte versies zullen mettertijd ook on-line worden geplaatst op een andere site, maar daar is nog wat werk aan, we houden u op de hoogte wanneer deze zaak rond is.

Eiken

Binnen zijn dendrologisch kader nemen de eiken bij Jan De Langhe wel een zeer bijzondere plaats in. Door de IJstijden zijn Europa grote delen (tot 90 %) van de voordien aanwezige flora reddeloos verloren gegaan, waardoor Europa nu sterk verarmd is in vergelijking met de flora van Noord-Amerika of die van China. En dat geldt zeker voor de eiken.

Dit genus *Quercus* kennen wij hier onder vorm van het sterke symbool van het eikenblad, met de typische lobben en de eikels in hun napjes. Dit symbool wordt zeer veel gebruikt, en staat voor degelijkheid, de eik himself, eikenhout, de robuuste boom, enfin oerdegelijk.

Maar eik is veel meer, wanneer we de Amerikaanse eiken en de Aziatische eiken even bekijken, dan zien we daar een ontzettende variatiebreedte aan vormen, eiken met laurierblad, met kastanjeblad, met wilgenblad, met hultsblad, ... In totaal zijn bij dit genus meer dan 600 soorten bekend, een soortenrijkdom die weinigen onder ons vermoeden. Voor een lijst van deze namen wil ik u graag verwijzen naar een nieuw initiatief, dat als gevolg van het Internationaal Jaar van de Biodiversiteit is uitgewerkt, en sinds begin dit jaar operationeel is : The Plant List,

www.theplantlist.org/browse/A/Fagaceae/Quercus/

En ook hier heeft Jan De Langhe een belangrijke bijdrage geleverd door het kunstig vervaardigen van scans van vers materiaal. De eerste versies van de eikensleutel zijn enkele keren uitgetest, maar daarbij bleek duidelijk dat nog veel werk aan de winkel was, met andere woorden de eerste on-line versie ligt nog een eind in de toekomst.

Maar niet getreurd, de scans kan u al raadplegen en bewonderen op de

site van de International Oak Society, meer bepaald op hun naamlijst van “goede” soorten,

www.oaknames.org/search/goodspecies.asp

We geven hier een voorbeeld (niet bij alle namen is een scan aanwezig, wacht nog enkele jaren) :

- u klikt op *Quercus acherdophylla*
- dan verschijnt een blad met informatie over deze soort, met onder andere een klein icoontje
- u klikt op dat icoontje, en wacht dan even
- er verschijnt een prachtige scan van een eik met een zeer ongevoon, gaafrandig blad
- u ziet een klein + teken omrand door een cirkeltje, symbool voor vergrootglas
- u kan dit aanklikken, en dan komt de scan sterk vergroot op uw scherm
- op deze vergrote scan ziet u details van lenticellen, littekens van afgevallen stipulen, beharing, etc

Geniet hiervan !

Paul Goetghebeur

Groene energie door duurzame technologie.

Groene elektriciteit is meer dan energie afkomstig van windmolens, biogas, zonnepanelen of waterkrachtcentrales. Door te investeren in duurzame technologieën dragen vele grote bedrijven hun steentje bij tot de productie van energie op een milieuvriendelijker manier.

Recent werd in Gent, in Knippegroen aan de John Kennedylaan, een nieuwe elektriciteitscentrale in dienst genomen die daarvan een mooi voorbeeld is.

Als je een energiebron zoals koolstof als het ware 2 maal gebruikt, dan kan men op zijn minst zeggen dat men met de rijkdommen van moeder natuur goed omspringt. Als die 2de keer voor de productie van elektriciteit is, dan kan je dus ook een beetje spreken van “groene” energie. Ook al

zullen de echte natuurfreaks het niet helemaal eens zijn met dit standpunt. Alhoewel: meer elektrische energie beschikbaar hebben met dezelfde CO₂ uitstoot is toch een groene doelstelling, niet? Laat staan met 150.00 ton minder CO₂ uitstoot per jaar!

De nieuwe centrale van Electrabel, officieel geopend op vrijdag 10 dec. 2010 door minister-president Kris Peeters en door groep GDF Suez gebouwd in samenwerking met ArcelorMittal Gent, het vroegere Sidmar, is op vorig principe gebaseerd.

In deze centrale worden gassen verbrand die afkomstig zijn van het staalbedrijf. Zij is gebouwd met de beste technologie die op dit moment voorhanden is. Zij is daardoor één van de meest efficiënte in haar soort. Dankzij de ontwikkelingen in de ketelbouw, waardoor hogere drukken en temperaturen kunnen ingezet worden en dankzij de evoluties in de bouw van de generatoren weet men steeds maar hogere rendementen te realiseren in de elektriciteitsproductie. Om nog de ver doorgedreven onderhoud- en elektronische besturingstechnieken niet te vergeten. Daardoor werkt de centrale full automatisch en met hoge beschikbaarheidsgraad.

En toch ligt dit rendement maar net boven de 40%! M.a.w. als je een kamertje verwarmt met een elektrisch kacheltje, dan is voor diezelfde calorien die je het knus maken, eigenlijk 2,5 keer meer fossiele brandstof verstoekt. Zonde niet?

De samenwerking tussen Electrabel en Sidmar bestaat al langer. Ook de centrales van Rodenhuize verwerken sinds 1967 het hoogovengas van het staalbedrijf. Ondertussen is uiteraard veel geëvolueerd, niet alleen in de elektriciteitsproductie, zoals hoger beschreven, maar ook in de staalindustrie.

Koolstof is nodig voor de reductie van ijzererts tot ruwijzer, het basisproduct van staal. Deze reductie gebeurt in de hoogoven. Ijzererts is eigenlijk ijzeroxide en bevat slechts 60% Fe (ijzer). De rest is naast uiteraard O₂ (zuurstof) vooral ganggesteente (ondermeer Siliciumverbindingen). Dit ganggesteente komt later terecht in de hoogovenslak, het basisproduct voor cement.

Men moet dus niet alleen het ijzererts smelten maar ook de zuurstofatomen verwijderen. Daarvoor is koolstof (C) uitermate geschikt. Om die koolstof zo puur mogelijk te hebben, worden van kolen eerst cokes gemaakt in de cokesfabriek. Het cokesgas, een zeer rijk gas wordt 100%

hergebruikt in het staalbedrijf.

Het hoogovengas echter, dat ontstaat bij de reductie van dat ijzererts bevat CO₂, maar ook nog veel CO (koolstof monoxide) dat nog verder kan verbrand worden en energie kan produceren in de ketel van de elektriciteitscentrale.

Het ruwijzer dat afgetapt wordt aan de hoogoven is zoals gietijzer: sterk, maar toch niet sterk genoeg. Dat komt ondermeer door de brosheid wegens de nog aanwezige koolstof die opgelost zit in dat ruwijzer. Om dit te verwijderen moeten we nog een stap meer doen in de Staalfabriek: van ruwijzer staal maken door de koolstof in de converter te binden aan zuurstof. Hierdoor ontstaat convertorgas dat zeer rijk is aan CO.

Tot voorheen werd dit gas gewoon verbrand door affakkelen. Nu wordt het opgevangen. Naast een intern verbruik waarbij het vooral aardgas vervangt, wordt de rest van dit convertorgas gemengd met het eerder genoemd hoogovengas en in een pipeline van 3 m diameter naar de nieuwe centrale getransporteerd.

Omdat het converterproces een badgeproces is - terwijl de hoogoven continu werkt- is er een reuzengrote opslagtank, gasometer genaamd, nodig om de menging van de 2 gassen zo constant mogelijk te maken. Uiteraard spreken we hier over enorme investeringen: zo'n half miljard Euro voor Electrabel en Sidmar samen! Daarmee blijft het Gentse Staalbedrijf van de ArcelorMittal groep aan de top van de meest ecologische staalbedrijven ter wereld. Het behoort tot de 8% minst CO₂ producerende bedrijven op onze planeet doordat het sinds de jaren '80 het interne energieverbruik per geproduceerde ton staal met 30% kon verminderen. Deze positie wist ze te behouden dankzij de creatieve ingesteldheid van haar directie en werknemers. Niet alleen wist ze de hoeveelheid nodige energie per ton staal systematisch te optimaliseren, maar vooral legde ze de nadruk op alle vormen van recuperatie. Zo wordt het water dat uit het kanaal Gent-Terneuzen wordt gepompt 26 maal hergebruikt en komt het properder in het kanaal terug dan het er werd uitgehaald!

Electrabel van zijn kant was steeds een sterke partner om de gerecupereerde gassen uit het proces optimaal te gebruiken voor de productie van stroom op de meest mogelijke efficiënte wijze.

Verder zijn Electrabel en Sidmar van oudsher “groene bedrijven” wat hun urbanisatie betreft. De beide bedrijven hebben terreinen met veel groen, bos, aanplantingen, bloemenparken enz... Bij elke investering worden de bomen maximaal gespaard. En als er dan toch eentje moet sneuvelen, dan worden er elders 2 nieuwe aangeplant.

Als de groene doelstelling 15, 20, 25, ...% elektriciteitsproductie beoogt uit groene bronnen, dan zal los van de nucleaire productie nog steeds een flink pak fossiele brandstof nodig blijven. Als straks misschien 50% van de auto's hybride zijn, moet deze elektriciteit toch ook extra geproduceerd worden.

Dan zijn projecten zoals deze van Electrabel en ArcelorMittal Gent een mooi voorbeeld hoe het kan. De centrale heeft een vermogen van meer dan 300 Megawatt, waarmee jaarlijks 2.4 Terrawattuur elektriciteit geproduceerd kan worden. Dit komt overeen met het jaarlijkse verbruik van ongeveer 700.000 gezinnen.

Maar Sidmar en Electrabel zitten niet stil. Weldra start de bouw van 7 windturbines met een totaal vermogen van 21 Megawatt.

Ir. Roland Van Haudenhuyse

Recepten van de hapjes gegeven op de Algemene Vergadering van De Vrienden van de Plantentuin op 11/12/2010

APERITIEFGLAASJE

**150 g grijze garnalen, 2 eetlepel zure room, 1 koffielepel kerriepoeder,
peper en zout, dille**

Meng 150g grijze garnalen met 2 eetl. zure room, 1 koffielepel kerriepoeder, peper en zout

Rasp 2 appels fijn en meng er 1 eetl. citroensap door

Snipper 2 eetl. dille fijn

Verdeel de geraspte appel over de aperitiefglaasjes. Strooi er telkens wat fijngesnipperde dille over en vul aan met een laagje garnalen in zure room

Werk af met een fijn takje dille

COURGETTEMOUSSE MET HAM

Voor 10 glaasjes

5 sneetjes gedroogde ham, 1 courgette, ¼ komkommer, 2 dl kippenbouillon, 1 dl room, 4g gelatine, peper en zout

snijd de courgette in kleine stukjes en kook in 2 dl kippenbouillon gedurende 10 min.

week ondertussen de gelatineblaadjes even in koud water

mix de gare courgette fijn, doe er de uitgeknepen gelatineblaadjes bij en meng goed

voeg er de room aan toe en kruid met peper en zout

leg op de bodem van elk glaasje 1/3 sneetje gedroogde ham (in reepjes gesneden) en verdeel er de courgettemousse over

laat enkele uren opstijven in de koelkast en versier met een reepje komkommer en restjes ham

APERITIEFHAPJE

4 snedenvolkorenbrood, eendenlever, 1 jonagold, courgetteconfituur, kaneel, bruine suiker, 1 snede peperkoek

haal 4 sneetjes eendenlever uit de koelkast

rooster 4 sneetjes volkorenbrood en steek er met een glas rondjes uit ter grootte van een schijfje eendenlever

snij 1 appel in piepkleine blokjes, bak in wat boter en kruid met kaneel

leg de lever op de toast en bedek met appelblokjes een toef courgetteconfituur

COURGETTECONFITUUR

1kg courgette, 1kg minuutsuiker, 1 stukje gember of sap van 1 citroen

courgette goed wassen en met schil grof raspen

gember of citroensap toevoegen

suiker ondermengen en al roerend aan de kook brengen

laten koken tot de confituur de gewenste dikte heeft

SPRUITENBURGERTJES

12 spruitjes, 3 sneetjes gedroogde ham, olijfolie, graanmosterd.

Maak de spruitjes schoon en halveer ze.

Stoom de spruitjes gedurende 15 min.

Snijd ondertussen de gedroogde ham in stukjes zo groot als de doorsnede van een spruit.

Prik een half spruitje op een stokje

prik er een stukje ham op, strijk er eventueel wat graanmosterd op

prik er opnieuw een half spruitje op.

ERWTENMOUSSE MET FAUX GRAS / SHIITAKEPASTEI

250 g diepvrieserwtjes, 75 g boter, 75 g faux gras / shiitakepastei, peper en zout, 4 flinter-dunne sneetjes getoast brood.

Blancheer de erwtjes 3 minuten, giet ze af en pureer ze met de mixer.

Wrijf de puree door een fijne zeef.

Snijd de faux gras in blokjes.

Smelt de boter, maar laat ze niet warm worden.

Breng ze op smaak met peper en zout.

Meng de boter onder de puree.

Doe er ook de blokjes faux gras bij en meng tot een gladde puree.

Doe het mengsel in een spuitzak en spuit 12 dikke, gelijke rondjes.

Steek er voorzichtig een stokje door en laat 4 uur opstijven in de koelkast.

Snijd het getoaste brood in 24 gelijke stukken.

Plak aan beide kanten van de erwtenmousse een plakje brood en serveer.

GEBAKKEN SCAMPI'S MET POMPOENCREME

Scampi's (4/persoon), citroenolijfolie, 500 g pompoen, 1 takje witte selder, sap van 3 sinaasappelen, waterkers

Witte selder stoven samen met de pompoen

Mixen, peper en zout toevoegen

Sinaasappelsap toevoegen

Scampi's aanbakken in een antikleefpan

Warm opdienen en versieren met waterkers

PASTINAAKSOEP MET ZALMSNIPPERS

2 kleine of 1 grote pastinaak, 2 uien, 4 stengels witte selder, preiwit, 1 grote wortel, 1l water, 1l melk, 4 kippenbouillonblokjes, 1 citroen, peper, muskaatnoot, 50g vetstof, 150g gerookte zalm, bieslook of peterselie

rasp de pastinaak, pel de ui, spoel de selder en schil de wortel
snijd de groenten in stukken

stooft de groenten aan in de boter. Giet er een weinig citroensap over.
Laat de bouillonblokjes over de groenten uitsmelten en voeg het water toe.

Laat de groenten garen. Kruid met peper, zout en muskaatnoot

Mix de soep en voeg de melk toe

Versnipper de gerookte zalm en voeg net voor het opdienen toe

Werk af met fijngesneden peterselie of bieslook

GEWOKTE MOSSELEN MET CHORIZO

2 knoflookteentjes, arachideolie, 12 mosselen, 4 fijngehakte sneetjes chorizo.

Versnipper het teentje knoflook.

Verhit wat olie in een wok en bak de knoflook even aan.

Voeg de mosselen toe en roerbak ze tot de schelpen opengaan.

Bak de snippers chorizo even om en om in een pan met antiaanbaklaag, zonder vetstof.

Haal de mosselen uit de schelpen—

Leg in elke lepel een mossel, strooi er wat gebakken chorizo en knoflook over en serveer.

FRAMBOZENBRÛLÉE

Ingrediënten (voor 4 personen):

250g frambozen, 1 eetlepel citroensap, 2 eetlepels frambozenjam, 125 ml mascarpone, 125 ml volle room (licht opgeklopt), 1 theelepel vanille-extract, 6 eetlepels fijne kristalsuiker, hele frambozen (ter decoratie).

Doe de frambozen en het citroensap in een pan en verwarm ze op laag vuur ongeveer 5 minuten; de frambozen beginnen dan zacht te worden. Neem de pan van het vuur. Roer de jam door de frambozen. Verdeel

alles over vier schaalpjes.

Verwarm de grill op de hoogste stand.

Klop de mascarpone, room en het vanille-extract los in een kom.

Schep het mengsel over de frambozen en strijk de bovenkant glad.

Strooi 1 ½ eetlepel suiker over elk schaalpje.

Zet de schaalpjes 2 - 3 minuten onder de grill; de suiker is dan gekarameliseerd.

Neem de schaalpjes uit de grill. Versier de brûlée met hele frambozen en serveer meteen.

Of laat de brûlée afkoelen tot kamertemperatuur, dek af met plasticfolie en zet 3 - 4 uur in de koelkast.

APPELFRIETJES MET KANEEL – GEMBERROOM

4 vaste appels (Jonagold), citroenolijfolie, kaneelpoeder, verse gember, suiker, 2 dl slagroom

Schil de appels en snijd ze in dikke frieten

Doe in een grote kom, een flinke scheut olie en meng zodat de appelfrietjes goed ingeolied zijn

Verwarm een over op 200°C

Leg de appels op een ovenplaat en verspreid ze mooi naast elkaar

Plaats ze in een voorverwarmde oven van 200°C en laat gedurende enkele minuten bakken

Klop intussen de room stijf met suiker naar smaak

Voeg op het einde het kaneelpoeder toe en rasp een beetje gemberwortel fijn

Knijp uit boven de slagroom en meng alles nog even onder elkaar

Schik op een bord centraal de slagroom en leg er de appeltjes rond.

Strooi er nog wat kaneelpoeder over

Smakelijk !

Rosette Heynderickx

Lidgeld 2011 (geldig voor een gezin)

Lid	11 euro
Beschermend lid	15 euro
Steunend lid	25 euro

Te betalen op rekening 001-1192154-03 van de Vrienden van de Plantentuin Gent, p/a Willy Maststraat 51 9032 Wondelgem, met als vermelding "lidgeld 2011" en "naam van het lid".

Wil a.u.b. de naam en het adres van het lid vermelden, indien deze verschillend is van de betalende persoon. Beste dank.

Meerjarig lidmaatschap

Een meerjarig lidmaatschap is mogelijk (inflatie-bestendig!) onder de voorwaarden hieronder beschreven (warm aanbevolen)

Lid, 5 jaar	50 euro
Beschermend lid, 5 jaar	75 euro
Steunend lid, 5 jaar	125 euro

Lidmaatschap voor het leven (vanaf 50 jaar)

Lid voor het leven	200 euro
Beschermend lid voor het leven	350 euro
Steunend lid voor het leven	500 euro

Men kan ook lid worden door aankoop van het boek 'Planten-Odysee', inclusief een waardebon voor lidmaatschap, aan de prijs van 15 euro (+ 4 euro verzendingskosten). Dit bedrag kan overgeschreven worden op de bakrekening van De Vrienden Plantentuin Gent (zie kaft) met vermelding 'Planten--Odysee'.

Wat is het verschil tussen een palm-boom en een vrouw ?

Toegegeven, dit is vanzelfsprekend een provocerende titel, eentje in de reeks van veel andere “verschil-raadsels”. Maar ik wil hiermee heel kort samenvatten dat een zoektocht naar de oplossing van botanische vraagstukken eigenlijk bijna altijd resulteert in een kronkelend pad over geschiedenis, aardrijkskunde, taalkunde, etymologie, sociologie, en nog veel andere wetenschappelijke paden. Onwaarschijnlijk boeiend en nooit eindigend !

Maar goed, laten we even terugkeren naar de bron van al deze zoektocht, het palmengenus *Lodoicea*.

Deze naam, van duidelijk Franse origine, zo dacht ik toch, en dan een beetje verlatijnst, wel die spreken we dan maar uit als “loodwassea” (in een simpele fonetische weergave), naar een of andere Franse plantenverzamelaar.

Wat een dwaling !

Zoals de enige, echte, goede, betrouwbare botanisch-etymologische bron (Backer 1936) aangeeft :

“ genoemd naar *Lodewijk* (Lat. : ... *Lodoicus*) ... als Lodewijk XV koning van Frankrijk, op wiens last Bougainville ... van 1766-69 een scheepstocht om de aarde maakte, waaraan tot 1768 werd deelgenomen door Commerson ..., den auteur van het gesl. *Lodoicea*.”

Vandaar, en met mijn excuses aan wie ik de foute uitspraak heb overgebracht tijdens vroegere rondleidingen, vanaf nu spreken we deze naam uit als “lodowiessea” (opnieuw in een simpele fonetische weergave).

Philibert Commerson was dus inderdaad aangenomen als “koninklijk naturalist” (die titel hebben we in onze zoektocht naar een Belgische regering nog niet gehad) aan boord van de kleine vloot die onder de leiding van Louis-Antoine de Bougainville met haar twee schepen (La Boudeuse en L'Etoile) een wereldreis ging maken. In Brazilië wordt de plant ontdekt die later door Commerson onder de naam *Bougainvillea* wordt beschreven. Deze *Bougainvillea* is niet de enige superbe-

kende plant die door Commerson aan de botanische wereld wordt geopenbaard. Ook de beroemde Dubbele kokosnoot werd voor het eerst door Commerson als een apart genus beschreven, de bovenvermelde *Lodoicea*, met de soortnaam *Lodoicea callipyge*, en de soortaanduiding *callipyge* is vertaald zoiets als “fraaie billen”, een duidelijke verwijzing naar de vorm van de zeer grote vrucht.

Maar hoe kwam Philibert Commerson aan deze vruchten, want zelf heeft hij nooit de Seychellen bezocht. Blijkbaar zijn deze (en andere specimens) verzameld op de Seychellen door Alexis Rahon in 1769, en op Mauritius getoond aan Commerson, die ze in een manuscript onder de vermelde naam heeft beschreven. Deze naam werd daarenboven pas jaren later, in 1805, posthuum gepubliceerd.

Deze zelfde palmboom is trouwens nog meerdere keren onder andere namen beschreven geweest, zoals *Cocos maldivica* J.F.Gmelin (1791), *Borassus sonneratii* Giseke (1792), *Lodoicea sechellarum* Labillardière (1807). Gmelin, Sonnerat, Giseke, Labillardière: evenveel botanische en cultuurhistorische uitstapjes zijn hier mogelijk... Er is zelfs een naam met een Gentse connectie, meer bepaald *Cocos maritima* H. Wendland, gepubliceerd in 1878, in een fraai geïllustreerd werk *Les Palmiers*, onder de redactie van Oswald de Kerchove de Denterghem.

Nu volgt een klein stukje over de botanische nomenclatuur. De correcte naam van een soort moet worden gevormd door de combinatie van de “correcte” genusnaam (dwz volgens de opvattingen van een bepaalde auteur) samen met de oudste, beschikbare soortaanduiding.

Momenteel is er een grote consensus over de classificatie van deze palmensoort, deze behoort tot de onderfamilie Coryphoideae, in de tribus Borasseae, een groepje van tweehuizige palmen met min of meer handvormige (costapalmate) bladeren. En daarin wordt deze soort door alle auteurs in een afzonderlijk genus geplaatst, vandaar de genusnaam *Lodoicea*, die in alle recente werken wordt aanvaard.

Ten tweede, we moeten op zoek gaan naar de oudste (en beschikbare) soortaanduiding, om te combineren met de nu aanvaarde genusnaam. Uit het bovenstaande lijstje van namen blijkt dat de oudste soortaanduiding wordt gevonden in de naam *Cocos maldivica* J.F. Gmelin, uit 1791. Groeit deze soort ook op de Maldiven? Het ant-

woord is neen. Maar op en bij de Maldiven werden geregeld exemplaren van deze opvallende vruchten aangespoeld en verzameld, en kwamen zo in botanische kringen terecht. Enkele van deze vruchten werden door Gmelin beschreven als een nieuwe soort van het genus *Cocos* (de Kokosnoot, jazeke) als *Cocos maldivica*, een van de zovele "foute" namen. Maar de regels van de botanische nomenclatuur zijn onverbiddelijk, deze oudste soort aanduiding moet worden gebruikt, volgens de regel van de prioriteit, en dus wordt de correcte naam voor deze Dubbele kokosnoot de nieuwe combinatie *Lodoicea maldivica* (J.F.Gmelin) Persoon, gepubliceerd in 1807.

Zo, tot hier over de palmboom, maar waar is de vrouw ?

Het verhaal start bij de expeditie van de Bougainville, die de koninklijke naturalist Commerson aanneemt om tijdens de geplande wereldreis verzamelingen en beschrijvingen van dieren en planten te maken. Deze naturalist kreeg daarenboven een som geld die hem in staat moest stellen om een persoonlijke dienaar en een tekenaar (wegens gebrek aan digitale camera's) aan te werven.

De dienaar in kwestie is Jean Baret, of Barret (naar zijn handtekening), of Bonnefoy (zoals hij zich laat aanspreken aan boord). Geleidelijk ontstaan geruchten over aanwezigheid van een vrouw aan boord, en de vermoedens lopen snel in de richting van deze baardeloze jongeman met zijn zachte en heldere stem. Hij beweert echter dat hij eigenlijk door een ongeluk als een eunuch is geworden, en door castratie zijn "jeugdige" eigenschappen heeft behouden. Jean Baret werkte zo hard als mogelijk, ging voluit tijdens alle ontberingen van botanisch werk in barre streken, en won zo respect bij de bemanning, en de geruchten doofden uit, bij gebrek aan "hard" bewijs.

Tot op een dag Tahiti werd bereikt, en bij de landing en daaropvolgende botanische exploratie iets merkwaardigs gebeurde. De Tahitianen omringden Jean Baret, en begonnen te zingen "ayenene, ayenene", vertaald zoiets als "het is een vrouwtje"...

Terug aan boord kwam de waarheid aan het licht, en Jean Baret gaf toe dat ze eigenlijk Jeanne Baret was, en dat ze haar meester schandelijk bedrogen had. Commerson kon niets anders dan beweren dat hij niet op de hoogte was van de toestand, wegens het uitdruk-

kelijke verbod om vrouwen aan boord te brengen van de schepen. Een voorbeeld van een toneeltje, want Commerson en Jeanne Baret kenden elkaar in Frankrijk, ze was bij hem werkzaam als huishoudster na de dood van zijn vrouw bij een bevalling. En ook aan boord deelden ze samen een kajuit. Tja.

Na deze onthulling kleepte Jeanne Baret zich opnieuw als vrouw, maar was vanaf dan permanent gewapend met twee geladen pistolen.

Bougainville erkende de moed en vastberadenheid van deze vrouw, en haar scrupuleuze terughoudenheid aan boord van het schip. Hij erkende haar als de eerste vrouw die op die manier een reis rond de wereld had gemaakt.

Op de terugkeer gaan Commerson en Baret van boord op het eiland Mauritius in 1768, en starten een uitgebreide botanische exploratie. Tegelijk helpen ze de gouverneur, Pierre Poivre, met de uitbouw van zijn botanische tuin, Pamplémousses. Commerson overlijdt in 1773 op Mauritius, Jeanne Baret keert terug naar Frankrijk en zet zich aan het werk om de botanische collecties van de wereldreis te ordenen en om ze klaar te maken voor overhandiging aan de koninklijke collectie.

Plantkunde, Latijn, Grieks, geschiedenis, aardrijkskunde, sociologie, scheepvaart, etymologie : bij het ontrafelen van dergelijke verhalen rollen we van het een en het ander, en er zijn nog zoveel losse eindjes aan dit kluwen...

Enkele interessante bronnen, naast de klassieke Wikipedia :

www.dodobooks.com/files/Cheke-2008-18CSeychellesFauna.pdf
<http://bobbibby1.blogspot.com/2010/10/behind-every-great-plant.html>

Schiebinger L. (2003). Jeanne Baret: the first woman to circumnavigate the globe. Endeavour 27 (1) : 22-25.

Paul Goetghebeur

Op bezoek bij onze Waalse landgenoten...

Voormiddag, tuin van Francine & Maurice Riez, Waterloo

Deze tuinmensen hebben geen website, waar u verder kan rondneuzen of wat indrukken opdoen, maar ik heb één foto gevonden op een tuinblog : <http://www.leblogfloralbum.com/article-le-jardin-de-francine-et-maurice-riez-51419603.html>

Het gaat om een fijne tuin, onderhouden door een regelmatige en zeer vriendelijke bezoekerster aan onze Plantentuin, en van wie we al heel wat interessante soorten hebben gekregen. Dank u, Francine !

De tuin vormt ongeveer een vierkant, en omgeeft een villa, stijl jaren '60. Deze tuin is zeer gemengd van opbouw, met veel hoeken en kantjes, maar mooi geïntegreerd. Er wordt gebruik gemaakt van het aanwezige Brabantse reliëf, met de kenmerkende hellingen van het leemplateau, en zelfs met een kleine rotspartij.

De tuin is niet zo groot, maar er zijn heel wat kleinere bomen aangeplant, met in de ondergroei veel bos- en schaduwplanten, en eind april zullen heel wat van deze voorjaarsbloeiërs (bij een beetje normale lente) zich van hun beste zijde laten zien. Een van de favorieten van Marc Libert, en dan weet u : kwaliteit gegarandeerd.

Middag : snacks en lichte (maar fijne !) lunch beschikbaar in Aywiers (mij aangeprezen door een regelmatige bezoeker). U kan ook zelf uw eigen lunchpakket meebrengen, en ter plaatse een drankje nemen.

Namiddag, Aywiers, Ancienne Abbaye d'Aywiers, Rue de l'Abbaye 14, B-1380 Lasne (Couture St. Germain)

www.aywiers.be

Tweemaal per jaar wordt op de terreinen van de oude abdij een drie-daags *plantenfeest* gehouden (vrijdag tot zondag). De c. 170 standhouders zijn professionelen, komend uit België, Frankrijk, Nederland en Engeland.

De charmante tuin van 7 ha is helemaal omgeven door oude muren. Op het domein groeien prachtige oude bomen, zeldzame struiken en vaste planten, er is een grote vijver, er zijn meerdere bronnen, en tenslotte is er een tuin met aromatische en geneeskrachtige planten.

De abdij werd gesticht in 1215 door cisterciënzers uit het Luikse, en kende een voorspoedige groei en uitbreiding tot 2000 ha, dankzij de welwillende steun van de Brusselse burgerij.

Maar, zoals veel kloosters hebben meegemaakt, met de Franse revolutie werd het klooster verkocht, en de nieuwe eigenaar liet de gebouwen gedeeltelijk afbreken om het materiaal te verkopen.

Door het inrichten van de jaarlijkse plantenfeesten werd de restauratie van de tuin mogelijk gemaakt, en een deel van de oude luister kon zo worden gereconstrueerd.

Practisch

Zaterdag 30 april

Afspraak in Gent, op de P&R, Land van Rodedreef, Gentbrugge, waar de bus vertrekt om 8.30 u.

Omstreeks 10 u komen we aan in Waterloo, waar we een kleine twee uur kunnen kijken en luisteren en vragen en discussiëren in de tuin van Francine Riez.

's Middags rijden we dan met een korte rit naar de nabijgelegen oude abdij van Aywiers, waar we een lunch kunnen nemen.

De namiddag is voorzien voor een uitgebreid bezoek aan deze zeer interessante tuinbeurs, met haar ongeveer 170 standhouders...

We ronden ons bezoek aan Aywiers af om 16.30 u.

We komen terug aan in Gentbrugge omstreeks 18 u.

Inschrijven

Door overschrijving van 35 Euro op het gewone rekeningnummer van De Vrienden van de Plantentuin Gent, Willy Maststraat 51, 9032 Wondelgem, met vermelding "uitstap Waterloo".

TEN LAATSTE OP 15 APRIL 2011

Maximum aantal deelnemers = 40, omwille van de beperkte oppervlakte in de tuin van Mevr. Riez.

Daarom, wil u aub vooraleer over te schrijven eerst horen bij de secretaris, Ferdinand Cobbaut, of er nog voldoende vrije plaatsen beschikbaar zijn.

Op bezoek bij onze Brusselse landgenoten...

De Vrienden bezoeken enkele onvermoede groene plekjes met bijhorend museum in Brussel.

Eerste halte : het Erasmushuis, Kapittelstraat 31, Anderlecht
www.erasmushouse.museum

Het Erasmushuis bevindt zich in het historische centrum van de gemeente Anderlecht, één van de 19 gemeenten van het Brusselse Gewest. De gemeente telt meer dan 100.000 inwoners en is één van de dichtst bevolkte van België. Het religieuze en historische centrum van Anderlecht is de collegiale kerk Sint-Pieter-en-Guido, een parel van de Brabantse Gotiek. Achter het Erasmushuis bevindt zich een groot park (het Centrale Park), aangelegd in de jaren 50 (in de plaats van een arbeiderswijk, de Cité de la Bougie).

Erasmus (1450-1515) verbleef vijf maanden in dit gotisch huis. Vandaag herbergt het museum een verzameling schilderijen (Holbein, Bosch, Metsys), een bibliotheek met een rijke verzameling oude drukken en *een filosofische tuin*.

Het Erasmushuis en het Begijnhof te Anderlecht behoren tot de oudste gemeentelijke musea van België. Samen met de Sint-Pieter-en-Guidocollegiale brengen zij het roemrijke verleden van de gemeente Anderlecht in herinnering. Dankzij de cultus voor Sint-Guido, beschermheilige van het vee, en eveneens dankzij het feit dat Anderlecht gelegen is op de bedevaartsroute van Santiago van Compostella, kende Anderlecht een belangrijke groei in de Middeleeuwen. In 1252 ontstond er hier in de schaduw van de kerk een klein begijnhof dankzij een gift van een kanunnik.

Rond de collegiale bevonden zich een aantal belangrijke huizen

waarin kanunniken van het kapittel van Anderlecht (waaronder een paus, Hadrianus VI in 1522) resideerden. Het is in één van deze huizen dat de grote humanist Erasmus van Rotterdam in 1521 ontvangen werd door Petrus Wychman, scholaster van het kapittel (verantwoordelijk voor het onderwijs). Anderlecht was op dat ogenblik een klein dorp dat 300 inwoners telde. Daarom schreef Erasmus aan Guillaume Budé dat hij zijn raad had opgevolgd door naar Anderlecht te komen, omdat hij ook graag de boer wou spelen! Ook al was zijn verblijf van korte duur, toch heeft hij een grote indruk nagelaten, vermits er al in de XVIIde eeuw “bedevaarders” het huis bezochten “waar de grote Erasmus gewoond had”. Vandaag herbergt dit huis zowel een museum met oude kunstwerken (schilderijen van Vlaamse Primitieven, beeldhouwwerken, meubels) en een studiecentrum met duizenden oude drukken waarin vele vorsers het wetenschappelijke werk van Erasmus voortzetten.

Het Erasmushuis werd in twee fases gebouwd, in het midden van de XVde eeuw en in 1515. Bij de restauratie van het gebouw in 1988, werd er een modern gedeelte aan toegevoegd.

Na het onthaal en de boekhandel, kan de bezoeker vijf plaatsen ontdekken. De rederijkerskamer handelt over Erasmus' verblijf te Anderlecht. De werkkamer toont een reeks portretten en een aantal werken van Albrecht Dürer. In de belangrijkste zaal, de Renaissance-zaal, worden er oude meesters tentoongesteld en gotische beeldhouwwerken. De zaal met fresco's herbergt een tentoonstelling over boeken. De bibliotheek is voorbehouden aan vorsers. De afdeling Kostbare Werken kan niet bezocht worden en is eveneens voorbehouden aan personen die de oude drukken wensen te raadplegen.

Buiten kan de bezoeker de tuinen ontdekken die werden aangelegd door René Pechère in 1988 (Tuin der ziekten), en door Benoît Fondu in 2000 (Filosofische Tuin).

Bezoek aan de tuinen

Het Erasmushuis bezit een dubbele tuin: een kruidentuin aangelegd door René Pechère (1989) en een Filosofische Tuin door Benoît Fondu (2000) in samenwerking met vier artiesten (Catherine Beaugrand, Marie-Jo Lafontaine, Perejaume en Bob Verschueren).

De tuin van Erasmus is een tuin van genot en kennis bestaande uit een eerste tuin met geneeskrachtige kruiden van tuinarchitect René Pechère (1987). In deze tuin, die je als een botanisch portret van de humanist zou kunnen zien, worden ongeveer honderd planten uit de XVIde eeuw gekweekt, die Erasmus gebruikte om zichzelf bij ziekte te behandelen. Achter deze "tuin van het lichaam", ligt een tweede tuin, die als het ware de tuin van de eerste tuin is. Het is een filosofische tuin die behulpzaam kan zijn bij het denkbaar maken van de wereld. Op basis van de tekst *Het religieus banket*, die de humanist na zijn verblijf in Anderlecht (1521) schreef, werden een aantal "cartografische perken" aangelegd in de lente van 2000, waarin bezoekers planten en bloemen kunnen bewonderen die Erasmus, de eerste grote Europeaan, bekeek tijdens zijn talrijke reizen. Deze plek, een tuin van het lichaam en een tuin van de wereld, herbergt een aantal "filosofische kamers" ontworpen door hedendaagse kunstenaars. Al deze "kamers" vormen een uitnodiging voor het verpozen om van de voorbijglijdende tijd te genieten of van gedachten te wisselen met vrienden, want zoals Erasmus zei: "Daar waar vrienden zijn, daar is rijkdom".

De Filosofische tuin, landschapsarchitect Benoît Fondu (2000)

De Romeinen uit de Oudheid hadden een term voor een bepaalde vorm van geluk, *otium*, die tegenover *negotium*, arbeid stond. *Otium* betekent het vermogen van de mens niets te doen, zodat hij vrij werd, beschikbaar voor zichzelf en daardoor ook open voor anderen. Wij hebben onze "Filosofische tuin" aangelegd om onze bezoekers *otium* te geven. In deze filosofische tuin hebben vier internationaal befaamde artiesten de zogenaamde filosofische ka-

mers gecreëerd: Catherine Beaugrand (F), Marie-Jo Lafontaine (B), Perejaume (Sp) en Bob Verschueren (B). In het religieus banket, bleef Erasmus staan bij: "er studeren, of [er] wandelen, alleen, of in gezelschap van een vriend met wie [hij een gesprek aanknoopt]." Terwijl u de gesloten tuin verlaat, loopt u een tweede tuin in die niet bestaat uit vierkanten, maar uit bloemperken in de vorm van bladeren, ontsproten aan de verbeelding van tuinarchitect Benoît Fondu. Ieder blad bevat een botanische staal van de landschappen die aan Erasmus voorbij trokken tijdens zijn vele reizen. Deze bladeren vormen stukjes op zichzelf staande territoria, een samenvatting van de wereld zoals Erasmus deze aanschouwde, heterogene stukjes natuur die allemaal op een zelfde plek zijn aanbeland door de hand van de architect en vier kunstenaars: Catherine Beaugrand (F), Marie-Jo Lafontaine (B), Perejaume (Sp) en Bob Verschueren (B). Wij hielden vier reizen in gedachten die belangrijk waren voor Erasmus: de Nederlanden, Londen, Rome en Bazel. Voor elk van deze reizen, kunt u de landschappen zien die Erasmus heeft ontdekt.

De tuin werd heraangeld door de conservator Alexandre Vanautgaerden in samenwerking met de botanicus Georges Mees en landschapsarchitect Benoît Fondu.

Tuin der ziekten, landschapsarch. René Pechère (1988)

De tuin- en landschapsarchitect René Pechère heeft in 1988 aan de achterzijde van de gebouwen (1450-1515) die het Erasmusmuseum herbergen, een besloten tuin aangelegd, geïnspireerd op een voorstelling van een tuin bij de Vlaamse Primitieven op het einde van de XVde en het begin van de XVIde eeuw.

Na een grondige studie van de botanische werken uit de XVIde eeuw met de botanicus Georges Mees (1997), hebben wij alle planten samengebracht die door de dokters van Erasmus werden

gebruikt om zijn ziekten te genezen (pest, nierstenen, dysenterie, hoofdpijn, enz.). Erasmus was een beetje een hypochonder. Het lag niet in onze bedoeling om een diagnose te stellen van Erasmus aan de hand van onze huidige kennis, maar veeleer om zijn ziekten te benaderen zoals hij ze moet hebben gevoeld en om zo een botanisch portret samen te stellen van de humanist. We hebben het geluk over een aantal brieven te beschikken van beroemde geneesheren uit die tijd (Paracelsus en Guillaume Cop). De volledige lijst van de planten waarmee we werken, telt ongeveer 450 soorten en men kan in de tuin een honderdtal planten bekijken.

We hebben ons voornamelijk gebaseerd op de Mechelse botanicus Rembert Dodoens, wiens Kruidtboek in 1554 in het Diets verscheen en naar het Frans vertaald werd door Carolus Clusius.

Kort bezoek aan het China-museum Scheut, Ninoofse steenweg 548, Anderlecht

www.scheut.be/chinees_museum/Chinees.html

De Geschiedenis:

In 1862 stichtte pater Theophiel Verbist de missiecongregatie van 'Het Onbevlekt Hart van Maria', beter bekend als de congregatie van de 'Missionarissen van Scheut'. Ze worden zo genoemd omdat hun eerste woning gelegen was aan de Ninoofsesteenweg in een wijk van Anderlecht, "Scheutveld" geheten. De congregatie werd gesticht voor de evangelisatie van China.

Jonge Scheutisten die naar China zouden afreizen werden voorbereid op hun vertrek door de studie van taal en cultuur. Een paar voorwerpen uit China werden opgestuurd als didactisch materiaal. Er is ondermeer een collectie Chinese munten die later de aanzet werd tot de uitbouw van een permanente tentoonstelling. Het China Museum van Scheut bevat een verzameling waardevolle voor-

werpen die missionarissen uit China hebben meegebracht of opgestuurd. Meerdere hiervan zijn het resultaat van opzoeken door missionarissen-wetenschappers of etnologen.

Het Museum:

In een eerste afdeling maakt de bezoeker kennis met de Chinese taal en haar schrijfwijze. Deze afdeling bevat tevens een verzameling van Chinese munten. Er zijn exemplaren te zien van wat men "spadegeld" en "mesgeld" noemt en waarvan de oudste stukken dateren van vele eeuwen voor onze tijdrekening.

Een tweede afdeling geeft een beknopt overzicht van het Chinese en Mongoolse volksleven met o.a. sieraden, schoeisel, porselein, schotglazuur, muziekinstrumenten, kunstvoorwerpen, gebruiksvoorwerpen, ...

Het volksgeloof en de verschillende godsdiensten, met aandacht voor het confucianisme, taoïsme, lamaïsme en vooral het boeddhisme, worden behandeld in een derde afdeling. Er is ook tempelgrief te zien.

Over China en het Christendom handelt een vierde afdeling. Er wordt kort verwezen naar de drie historische ontmoetingen van het christendom met China. In 1865 gingen de Scheutisten er aan het werk. Er wordt uiteraard ook aandacht besteed aan het werk van Scheut in China.

Lunch in het Grieks restaurant Ikaros, Ninoofse steenweg 550, Anderlecht.

www.restaurant-ikaros.be/

Museum & Tuinen Van Buuren, Leo Erreralaan 41, Ukkel

www.museumvanbuuren.com/nl/index_nl.htm

Bankier-mecenas David van Buuren kocht in 1928 de villa aan. Aan de buitenzijde is het huis architecturaal gebouwd in de typische Amsterdamse stijl. De binnenhuisdecoratie vormt een uniek Art Deco geheel. Het echtpaar van Buuren heeft de villa omgebouwd tot een levend museum. Zeldzaam meubilair, tapijten, glasramen, beeldhouwwerken en schilderijen van grote meesters (o.a. Georges Minne, Lalique, Gustaaf Van de Woestijne, Vincent van Gogh, James Ensor, Permeke) bevinden zich nog steeds op hun oorspronkelijke plaats, in de intimiteit van een huis vol herinneringen. In overeenstemming met de laatste wilsbeschikking van Alice van Buuren werd in 1975 dit privéhuis een museum.

In 1924 lag rond het huis een eerder kleine tuin van 26 aren, die nu uitgebreid is tot 1.8 ha. De ontwerper was Jules Buyssens, die eenheid van stijl en tijdperk met het Art Deco huis nastreefde. Alice gaf 45 jaar later opdracht aan René Pechère om de nieuwe tuinen te ontwerpen, als verdere aanvulling van de villa. Na volledige afwerking is de tuin onder te verdelen in de Pittoreske tuin, het Labyrint, en de Tuin van het Hart.

Het museum, dat ook hun naam draagt, is ondergebracht in het huis waar David en Alice van Buuren hebben gewoond. David van Buuren (1886-1955), van Nederlandse origine, vestigde zich in 1909 in België. Zijn loopbaan in de financiële wereld speelt zich af temidden van grote maatschappelijke, politieke en economische ontwikkelingen van de 20ste eeuw. Zijn huwelijk met de Belgische Alice Piette (1890-1973) betekende het begin van 30 jaar geluk, en ook van culturele bestemming, die hun Art Deco villa zou krijgen. Als mecenas ging zijn steun in alle richtingen. Na zijn overlijden zette Alice zijn werk verder, dit tot aan de oprichting van de privé stichting. Per testament schonk zij het huis, de kunstwerken en de tuinen aan die stichting. Dit is het museum geworden, de verwezenlijking van een oude droom van de stichters.

Practisch

Zondag 19 juni

Afspraak in Gent, op de P&R, Land van Rodedreef, Gentbrugge, waar de bus vertrekt om 9.00 u.

Omstreeks 10 u komen we aan in Anderlecht, waar we een kleine twee uur kunnen rondkijken in het huis en daarna kunnen wandelen in de tuinen waar Erasmus ooit heeft gestaan.

Op een korte afstand ligt het moederhuis van Scheut, waar een klein museum is ingericht. We worden hier rondgeleid door een van de verantwoordelijken.

's Middags voorzien we een eenvoudige lunch in het Grieks restaurant vlakbij.

Het bezoek aan het huis en de tuin Van Buuren sluiten we af om 17.30 u.

We komen terug aan in Gentbrugge omstreeks 18.30 u.

Inschrijven

Door overschrijving van **35 Euro** op het gewone rekeningnummer van De Vrienden van de Plantentuin Gent, Willy Maststraat 51, 9032 Wondelgem, met vermelding "uitstap Brussel"

TEN LAATSTE OP 1 juni 2011

Open tuinen Waasland

Sedert veel jaren is er een actieve groep tuineigenaren in het Waasland, die gedurende het Pinksterweekend (11-12-13 juni) hun tuinen gratis openstellen voor het publiek, telkens van 10 u tot 18 u.

De tuineigenaars zijn graag bereid om met u te discussiëren over allerhande problemen rond de tuin, en willen graag hun eigen ervaring doorgeven.

Het gaat om 10 tuinen, die niet te ver van elkaar gelegen zijn, op fietsafstand (mits mooi weer...), en de fiets kan handig zijn om parkeerproblemen ter plaatse te vermijden.

U kan uw trip voorbereiden op

www.opentuin-waasland

en u kan voor verdere informatie contact opnemen met

pvnloir@hotmail.com

Zweet, het meest doeltreffende
Onkruidbestrijdingsmiddel in uw bloemenborders

Bruno Haest, De Volkstuin, Augustus 2006

De Vrienden van de Plantentuin Gent

Driemaandelijks tijdschrift

Jaargang 30 - Nummer 1 - maart 2011 ISSN 0777-8821

Redactie en lay-out

Redacteur: Paul Goetghebeur. Coördinator: Karel Reusens.

Onze bijzondere dank gaat naar Rik Neiryndck en de vele anderen die tot de nieuwe lay-out hebben bijgedragen.

Aan de samenstelling van dit nummer hebben meegewerkt: Chantal Dugardin, Cyrilla Gillis, Paul Goetghebeur, Rosette Heynderickx, Marc Libert, Hilde Mortier, Hilde Van Crombrugge, Roland Van Haudenhuyse.

Onze welgemeende dank gaat ook uit naar: alle vrijwillige medewerkers die zorgden voor plooi-, kleef-, en transport-activiteiten, die het verschijnen van het vorige nummer mogelijk hebben gemaakt.

Print: Atlas Copy, Ledeberg

© De Vrienden van de Plantentuin Gent, 2011

DIGITAL PRINT CENTER

WWW.ATLASCOPY.BE

ATLAS

COPY

HUNDELGEMSESTEENWEG 7
9050 LEDEBERG - GENT
09 245 02 25
PRINTING@ATLASCOPY.BE

Driemaandelijks tijdschrift
Jaargang 30 - nr. 1 - maart 2011
ISSN - 0777 - 8821
v.u. Paul Goetghebeur
K.L. Ledeganckstraat 35, 9000 Gent

Afgiftekantoor Gent 1
Erkenningsnummer P 608176

België-Belgique

P.B

3/6124

9000